

MN. RAMON BORRÀS I BONJOCH,
RECTOR DE VESPELLA,
CONREADOR DE LA POESIA LLATINA

VICENÇ ESMERATS

L'autor tracta la figura de Mn. Ramon Borràs i Bonjoch, rector de Vespella, un petit poble rural a uns cinc quilòmetres de Vic, a través de dues de les seves facetes: el conreu de la poesia llatina i l'estudi de la gnomònica –ciència que tracta la manera de construir rellotges de sol. A aquestes dues aficions dedicà Mn. Ramon les llargues hores d'oci dels cinquanta-dos anys que regí la petita parròquia (1909-1961).

Paraules clau: poesia llatina, poesia elegíaca, gnomònica.

The author deals with the figure of Mn. Ramon Borràs i Bonjoch, the rector of Vespella –a small village 5 km from Vic. The article examines two of his particular interests: writing of poetry in Latin and the study of gnomony –the study of constructing sundials. Mn. Ramon dedicated his long hours of leisure to these two hobbies throughout the 52 years that he presided over his small parish (1909-1961).

Keywords: Latin poetry, elegiac poetry, gnomony.

Infància i estudis primaris

Va néixer a Santa Coloma de Queralt el dia 31 d'octubre de 1868. Fou batejat l'endemà dia 1 de novembre pel vicari Mn. Josep Forn, i li foren imposats els noms de Ramon, Aleix i Josep. Els seus pares eren Antoni Borràs, pagès, natural i veí de Santa Coloma, i Josepa Bonjoch, natural de Bellveí, a la província de Lleida. A més d'en Ramon, tingueren altres cinc fills: Josep (12/XII/1870), Maria (11/V/1872), Rosa (16/X/1873), Maria Àngela (17/II/1875) i Josep (13/XII/1876).

Trobem repetit el nom de Josep perquè el primer morí als dos anys, el 15 de desembre de 1872, i els pares volgueren segurament recordar-lo posant el mateix nom al fill baró que nasqué el 1876.

Ignorem en quina escola va fer els estudis primaris, encara que poca diversitat n'hi devia haver, en aquell temps, a Santa Coloma. Tal vegada, una escola parroquial en la qual aprengué les lletres i on se li desvetllà al mateix temps la vocació. No ha estat possible trobar referències ni de la família, ni d'ell, en els anys que fou rector de Vespella. Algú el recorda com una persona molt poc relacionada i poc comunicativa.

Estudis eclesiàstics

Als deu anys devia entrar al Seminari, és a dir, a la Panissa, per començar els estudis eclesiàstics.

Fou ordenat de prevere el dia 27 de setembre de 1894.

Destinacions o càrrecs successius

El dia 13 d'octubre de 1894 s'estrenava de vicari-mestre a Súria, on va estar fins al 27 de desembre de 1898, quan fou nomenat vicari d'Olost; el 13 de novembre de 1899 fou traslladat a Calaf i el 23 de novembre del 1900 prenia possessió del càrrec de regent de Clariana. El 7 d'abril de 1902 era ecònom de Jorba; i el 18 de juliol de 1908, de Veciana. Finalment, el dia 16 de gener de 1909 entrava de rector a Vespella, on residiria fins a la mort.

Les seves dues afeccions

No sabem com li vingué l'estima al conreu de la poesia llatina. El cert és que va tenir dues afeccions remarcables durant els anys del seu rectorat de Vespella, que han quedat plasmades en els seus versos: els versos llatins i els rellotges de sol.

Mestres

Quan arribà a Vespella feia un any que Mn. J. Fonts era professor del Seminari. Mn. Ramon confessa que s'hi va relacionar i hi va aprendre. Quan va ser exactament no ho diu, però devia ser durant els anys en què Mn. Josep Fonts ensenyava Retòrica al Seminari, a partir de l'any 1913.

El novembre de 1932, en homenatge al gran llatísta que fou Mn. Josep Fonts, mort l'any anterior, Mn. Ramon publicà en la revista *Palestra Llatina* la següent poesia:

ELEGIA

Hei! Quam sola manent Latii perodora virecta
 Planitie in lepida nobilis Ausoniae!
 Cuncta silent, modulis non ullus ludit aëdon
 Aures ac mentes pectoraque exhilarans
 Decessit nostras merito reputatus aëdon,
 Egregius vates Fontius urbis honos.
 Luctibus indulget maestissima Musa Latina
 Crinibus incultis, squalida, sola, silens,
 Luget praeclarum, felici flamine, vatem,
 Ulli non alii nos penes aequiparem.
 Dulciter exculto, modulantis aëdonis instar
 Carmine praecinuit Numina, Sacra, Viros.
 Tot numeros sacro cui textit percitus oestro,
 Tam memores modulos nuncupat iste comes;
 Te avulsum doleo, heu, mi carissime Joseph.
 (Talia dum fundo, lumina honores madent),

Usque tuae Musae devinctus amore cliensque,
 Ipsam acciderit semper amoena mihi.
 Unquam nulla meo de pectore oblivia tollent
 Officia in socium splendida quaeque tua.
 Rite recordor, et haec semper meminisse juvabit:
 Te duce, perdidici nectere verba modis.
 Carus adhuc fulges comitans in imagine vivax;
 Occasus expers, aurea stella micas.
 Semper eris carae patriae et decor optimus Ausae;
 Nosti utramque tua nobilitare lyra.
 Te Aōnidum terras ex pratis Mens provida duxit
 Aōnidum ad longe florigera arva poli.
 Deliciis refluens, Musa comitante superna,
 Dulce melos gemines saecula in perpetua.
 Care mihi, da ducam in terris puriter aevum,
 Sanctis ut tecum perfruar Elysiis

Ah! Que sols queden els prats olorososíssims del Laci
 en la bonica Plana de la noble Ausona!
 Tot resta silent; cap rossinyol no canta amb harmonia,
 alegrant els aires, les ments i els cors.
 Ha mort el nostre merescudament famós rossinyol,
 l'egregi poeta Fonts, honor de la ciutat.
 La Musa Llatina, amb gran tristesa, es lliura al dol,
 amb la cabellera esbullada, flaca, sola, silenciosa.
 Plora el poeta preclar, per la seva fàcil inspiració,
 no equiparable a cap altre entre nosaltres.
 Amb el seu vers culte, cantà dolçament, com rossinyol
 harmoniós Déu, les Coses Sagrades i els Homes.
 Inflamat de santa inspiració, dedicà tants versos al
 qui aquest company dirigeix tan agraïts cànctics.
 Em dol d'haver-te perdut, caríssim Josep (els ulls se
 m'humitegen de llàgrimes, quan escric aquests versos)
 sempre enamorat i devot de la teva Musa, car sempre
 em fou molt agradable.
 Mai de mai el meu cor no podrà oblidar els teus
 serveis esplèndids a favor meu.
 Recordo religiosament i em plaurà de seguir
 constantment recordant-ho: sota el teu guiatge
 aprenguí d'adaptar les paraules al ritme.
 Estimat company segueixes refulgint vivament
 en la meva imaginació;
 brilles com una estrella d'or, que no coneix posta.
 Sempre seràs un honor altíssim de l'estimada
 pàtria i d'Ausona;
 has sabut ennoblir amb la teva lira l'una i l'altra.
 La Ment providencial t'ha conduït dels prats dels
 rossinyols de la terra

als llunyans camps florits dels rossinyols del cel;
 sobreabundant de joia en companyia de la Musa Eterna,
 duplica dolçament el cant pels segles dels segles.
 Caríssim: obtén-me que pugui viure netament
 els meus dies,
 perquè assoleixi de fruit amb tu en els Sants Elisis.

A la revista *Palestra Llatina* núm. 13, del gener de 1932, a la pàgina 54 es publica una carta en llatí de Mn. Antoni Reixach, professor de Llatí del Seminari i autor d'una Gramàtica Llatina, esdevinguda llibre de text en molts seminaris, felicitant Mn. Ramon per l'elegia escrita en homenatge a Mn. Fonts i qualificant-lo també a ell de rossinyol amb una paraula diferent (*Luscinia*), animant-lo a cantar en el bosc de Vespella perquè sigui un estímul per als estudiants de Llatí.

En una nota escrita al peu del poema que es guarda a la secretaria del Bisbat en la capsa de Vespella, manuscrit amb lletra de la seva mà i dedicat al P. Perelló, Mn. Ramon esmenta la seva relació personal amb el P. Tomàs Viñas, escolapi, en què justifica l'ús del diftong -oe- en lloc de -ae- en la paraula *Coelum* i el fet d'escriure *Joannes* sense -h- intercalada entre les vocals (*Johannes*), com a cosa apresada del príncep dels llatínistes d'Espanya, «de llavis del qual ho vaig aprendre i amb gust ho mantinc»; que no és altre que l'esmentat escolapi P. Tomàs Viñas.

Quan i com va tractar el P. Viñas no ho diu, però coneguda la trajectòria del P. Viñas, havia de ser forçosament pels volts dels anys vint, quan va viure un any, ja retirat, a Alella i a Barcelona fins a la seva mort, ocorreguda el 1929 als seixanta-quatre anys d'edat. Tot i estar jubilat continuava no sols conreant la llengua llatina, sinó ensenyant-la a qui s'hi volia apropar amb la finalitat d'aprendre.

PÀTRIA

Mn. Ramon era un català de cor i cantà a la terra en algunes composicions o hi féu al·lusió. Dono com a exemple aquest poema al seu poble natal, que és a la vegada una lloança al pare i a altres parents o amics difunts.

O natale solum cui nomen Sancta Coloma
 De Queralt sacra sub humo leipsana condis;
 Incllyta functorum heic grato quos pectore signo:
 Lenem nempe parentem atque meos pariter parentum
 Eximios fratres natura et sorte, patronos,
 Cleri almi patriae praestantes pondere gemmas.
 Te, pater Antoni carissime, te usque recordor,
 Immemor haud vestri, reverendi Isidore, Joannes.
 Munifico at potius Baptistae nomine dicti.
 Extinctos heu cara mihi vos pignora plango.
 In superis animae sint dum tabo ossa marcescunt.
 Omine me laevo latuere suprema parentis
 Basia nec potui ipsi infigere, claudere ocellos.
 Illex una patronorum mihi sors retributa
 Totum cui refero acceptum quod largiter egit:

Ramon l'havia lligada en Miquel. Els tres poemes que segueixen són dedicats a aquests amics: a en Miquel, als Genescà i a mi, a qui coneixia només per referència d'en Miquel Huguet.

DULCIS AMICITIA

Iure praeclens meritoque amice,
Congruit perquam et tibimet lubenter
Heic notam in Xristo memorem dicare,

Michael Huguet.

Primus inter tu exsuperas amicos
Pectoris plane rutilans calore
Mutui afflantis placideque amoris

Tempus in omne.

Lustra per bis terna iteras frequenter
Me admodum illex visere tristia inde
O tui nostra alloqui lepore

Tecta fruuntur.

Tu mihi inter sors melior sodales
O mihi apprime officiosus usque
Vive gaudens, vive diu perenni

Prosperitate.

De asseclis autem Maria atque Rosa
Tecum honorem dona levamen castum,
Nae etiam cordis qui avide afferebant

Quid loquar apte?

Visere hic pro vestro adeo benigno
Gaudium nostris laribus supremum
Pectore ex imo sat erit profari

Gratulor atque

Gratiossis Munificis et Almis
Luce gemmae amicitiae micantes
Hicce in aevum grati animi ergo amicis

Mnemosynon adsit!

És just i digne, amic preclar,
convenient i fortament agradable,
dedicar-te aquí en el pòrtic aquest record,

Miquel Huguet

Tu dels amics ets el primer de molt
que en el meu cor fulgures amb afecte sincer
pel recíproc amor que ens batega en el cor
en tot moment.

Trenta anys fa ja que molt amable
em véns sovint a veure, i és motiu
que la meva trista rectoria s'alegri
amb el teu parlar eloqüent.

La traducció que segueix és anònima, però em fa tot l'efecte que es deu a l'amic Miquel Huguet.

Solitud de Vespella, que avui ets escollida
per la dolça quietud i el grat encís sens mida
d'aquests altius paratges d'Ausona –Plana gran–
on ens porta la gràcia del nostre amor constant,
per honorar-hi, a pler, i amb tota simpatia,
exultant i aplaudint, la joia d'aquest dia
de celebrar les Noces d'argent, nostres amics,
entre la concurrència dels grans, també dels xics.
Dia excel·lent, tan bell, que restarà tothora,
assenyalat, ben bé, com ínclita penyora
de la meitat del segle, d'un any santificat;
que amb tota l'efusió restà sempre esperat.
Tots els qui en l'avenir ací faran estada,
esmentaran amb goig, curiosament marcada,
l'Efemèride gran, de les Noces d'argent,
que podran saludar ben respectuosament.
Festa de goig cabal, sense ombres ni boirines
que entelin l'alegria de nocces argentines,
podria ésser l'auguri, per gràcia del Senyor,
de celebrar, en dia llunyà, les Noces d'or.
Els cors, agermanats avui, en el Sant Temple,
d'edificant fervor han dat el bell exemple;
i en Comunió a la Missa, units solemnement,
de la gran Efemèride n'han fet palès esment,
Perdurable lloança mereix l'Amfitrió,
qui, tan pròdigament, i en tanta d'abundor,
la taula ens ha parat com un banquet de glòria:
per ell, perpètuament, sigui nostra memòria.

Mihi sacrum primo litanti
El dia de la meva primera missa

Accede gaudens, quo vocat insita
te clericali chrismate dignitas!
Consors, ad aras prima dona
jubila te satiare poscunt.
Intro juvenus ibat ad unicae
altare tinctus sanguine Victimae,
Praecordia hic flammis adusta
laetitia exiliunt, amore.
Gemmis ut orto flos novus emicat
gaude involutus tegmine gratiae
quam det canenti jam priores

magnificus tibi Christus aras.
 Praepingue munus nunc gerito piis
 quos ipsa praebet Victima honoribus,
 consors, ut in Christo usque in aevum
 te satiata beet juvenus.
 O macte, frater, quo Deus advocat,
 famae perennes tu ferias tholos:
 ornare saeculi prodige institans
 et sophia et pietate vitam.
 Laus sit perennis, sit tibi gloria,
 per te, sodalis, nam «Sapientiae»
 Magnalia ac fandi diserte
 vult Dominus decorare. Salve.

7/IX/1952

Raymundus Borrás,
 Curio Vespellensis

Accedeix joiós on et crida la dignitat
 que has rebut amb la unció sacerdotal!
 Company, el primer sacrifici a l'altar
 postula saciar-te de goig.
 La teva joventut ha entrat a l'altar,
 tenyida amb la sang de l'única Víctima;
 el teu cor, encès de foc,
 rebenta d'alegria i d'amor.
 Com una flor nova brilla a l'esclat de les gemmes,
 alegra't revestit amb el mantell de la gràcia
 que el Crist magníficent t'atorga
 quan cantes ja la teva primera missa.
 Exerceix ara el fèrtil do amb el pietós honor
 que et fa la pròpia Víctima,
 germà, perquè, en Crist i a perpetuïtat,
 la teva joventut satisfeta et faci feliç.
 Oh! Bravo! Germà, vés on Déu et crida;
 tu tustaràs la cúpula de la fama perenne:
 aplicant-te a adornar generosament
 de saviesa i pietat la vida del segle.
 Sigui sempre per a tu lloança sempiterna
 i glòria, car el Senyor vol, pel teu ministeri,
 decorar les meravelles de la Saviesa i
 pergonar-les eloqüentment. Que Déu et guardi!

CADUCITAT DEL TEMPS

El temps és un tema molt recurrent en la poesia de Mn. Ramon. Aquí poso aquest poema i un parell de díctics.

Notula Posthuma

Lustra aguntur iam novena	Ja fa 45 anys que meno
Sorte quae insulsa heicce duco	aquí una vida fada,
Dum recogito	tot meditant
Ut gradum fert vita praesens	quan veloç passa el temps
Tecta mors ut appropinquat	i com la mort se'ns apropa
Sub silentium	d'amagat i silenciosa;
Longa quidem at nil amoena	llarga per cert i gens bella
Utpote aerumnosa utrinde	és la vida, car arreu el mal
Luctuosius	ens sotja i el dol;
Nubilae sed lucis auras	qui, però, aquí volgué viure
qui suo ipsi heic marte carpsit	de propi antull, no podrà
conqueri haud decet	dignament queixar-se.
Ergo valde si gravescens	Si, envellint ràpidament,
consequuntur iam senectae	els dies t'apropen ja
sit suburbium	al raval de la vellesa
Lumina ad sedem doloris	a la seu que el dolor ignora,
nesciam tollat sibi ipsi	prengui aleshores per a ell
tunc solatium	aquest consol:
Nascimur, iam demigramus;	naixem i ja emigrem,
luce dum gaudemus, imus;	mentre vivim fem camí
meta nos capit	i la meta ens atrapa
Temporis quo puncto obimus	a l' instant en què morim;
proinde, vix morte absoluti	per tant, quan la mort ens
conquiescimus	allibera, descansem.

Dum impiger extremum sol currit forsan ad horam
Tu alacer in Mariam spem peregrine fove

Mentre el sol infatigable a l' hora final camina
Tu, pelegrí, prest fomenta l'esperança en Maria

Hora cadit taciturna docetque monetque supremum
Praepetibus pennis nobis adesse diem.

El temps silenciós avança, ensenya i amonesta
Que el dia darrer s'apropa amb ales de rapidesa

LA MORT

Són molts els epitafis i versos que Mn. Ramon dedicà als difunts i a cantar la mort. Aquí faré esment de l'epitafi dedicat a la seva mare i del que va escriure per a ell mateix. En el poema «Pàtria» recorda el pare i familiars i amics.

MATRIS AD OSSA

Morte silens patiens constans spectansque levare
 Condor in exiguo nunc ego sarcophago
 Ast ubi consistas superiorum in tecta levare?
 Non nisi Christe beans in pietate tua
 Marmoris heic dorso mea sculpta acrostichis haeret
 Ipsa e sito caveas sit revoluta suo.

Callada, pacient, constant, esperant de ser alliberada,
 resto ara tancada en aquest petit sarcòfag;
 però ¿quan determinaràs, oh Crist, d'alliberar-me,
 fent-me feliç, per la teva pietat, en les estades de Déu?
 Al dors del marbre aquí, amb acrostics, hi ha gravada
 la meva esculpida inscripció; guarda't de canviar-la de lloc.

Molliter in Xti compositus pace quiesco
 Bustum qui vovi matris ad ossa pius
 Optavi superis aeternum insidere regnis
 Optatum his sistens cernere spero diem
 Subsidio Augusti tot sumto piacula sacri
 Regna cupita mihi o utinam obtineant
 Subvenias valido tutamine Virgo clienti
 Regia fac coeli fulgeant ipsi tuo
 Excipiar summa potius pietate Satoris
 Auspice tanto mea coelica tecta manent
 Ne peream, Jesu, faveas, quae nuncupo, votis
 Salva me qui adyto curio plebis eram

Non cubo sarcophagi furvo sub tegmine totus
 Abstat anhelitus exuvias sub pulvere liquit
 Territus ipse exul superis heu! ne exstet ab oris
 Urgeor ancipiti sub testa sorte salutis
 Sentiat heu! Jesu, faciles superos uti avebat.

En la pau de Crist dolçament reposo
 jo que a les despulles de ma mare
 vaig bastir una tomba.
 Desitjo per sempre viure al cel dels cels;
 aquí reposo en l'esperança de veure el dia anhelat.
 Oferiu tants suffragis amb l'ajut de Déu,
 que en veritat m'obtinguin el regne del cel.

Oh Verge, ajudeu amb fort valiment a qui us fou devot impetreu-li
 [que el palau del cel el rebi refulgent
 gràcies a la gran pietat del Creador.
 Amb tan poderós ajut que se m'obri el cel ben de bat a bat
 que no em perdi, Jesús, per favor; salveu-me a mi,
 rector de poble rural, pels vots que us he adreçat.

Sota la fosca tapa d'aquest sarcòfag, no reposo tot jo,
 lluny resta el meu esperit, que sota terra
 les meves despulles ha deixat;
 com un proscrit tremolo, ai, que no quedi fora
 de les platges celestials;
 angoixat dins la tomba per la doble sort de la salvació,
 Ah!, feu Jesús que experimenti, tal com desitjava,
 que m'és propici el Pare.

Vagiadto jedid' al mout gair ledhidh (???)

Porta patens esto,
 nullo claudaris honesto
 haud unquam vulpino
 neque relecta lupino

Porta, roman sempre oberta
 acollint la gent honesta;
 però no a la guineu trapella
 ni al llop amb pell d'ovella

La poesia de Mn. Ramon

Inici. Suposo que Mn. Ramon començà el cultiu de la poesia llatina al Seminari. No tenim testimonis d'aquell temps ni dels anys que precedeixen la seva estada a Vespella, però tot fa suposar que ja li venia de lluny.

Mestres. Ja hem dit que ell feia referència a dos mestratges: el de Mn. Josep Fonts i el del pare escolapi Tomàs Viñas, que devien perfeccionar-lo en l'ofici.

Tasca. Mn. Ramon creava els versos, els escrivia en trossos de paper usat, els dibuixava a les parets i els esculpia a les tombes, i finalment els copiava en llibretes, de les quals se'n guarden dues a la capsa de Vespella de la Cúria. Això suposava el treball previ de llegir els clàssics, d'estudiar, d'aplicar la ciència gnomònica, que tracta de la confecció de rellotges de sol... un treball que li omplia les llargues hores d'oci.

Metres. Usà preferentment l'hexàmetre, el pentàmetre, l'estrofa sàfica i els dístics.

Inspiració. La seva poesia fou valorada per Mn. Antoni Reixach i Mn. Josep Fonts, dos llatinistes nostrats, pel P. escolapi Tomàs Viñas i pels responsables de la revista *Palestra Llatina*, com hem vist; alguns poemes, però, són més treballats que inspirats: n'és mostra la repetició de conceptes, símbols i paraules en una mateixa composició i ho corrobora el fet que escrivís molts acròstics, que són una poesia gens espontània ans pacientment elaborada. En la poesia «Molliter» si uniu les consonants inicials dels versos imparells us donarà **MOSSEN**; i les dels parells, **BORRAS**; la segona part «Non cubo», dóna **NATUS**. Però aquesta sego-

na part en la seva llibreta forma també un cronograma que és una cosa molt més enrevessada consistent a destacar les lletres numerals llatines perquè ens donin l'any que va néixer el personatge.

Estil. La seva és una poesia preferentment elegíaca. A més de la mort, té preferència pels temes tristos: *la solitud de Vespella, la vida monòtona de cada dia, la rectoria trista que anima de tant en tant la visita dels amics i la seva conversa...*; té poques referències a coses alegres: *els rossinyols i el seu cant, els olorosos prats del Laci...*; hi manquen referències florals i de color tan pròpies de l'ambient que l'envoltava.

Finalitat. Llevat dels dos poemes publicats a la revista *Palestra Llatina*, l'«Elegia a Mn. Josep Fonts» i el «Cant a la República», i el de les noves de plata i el seu epitafi, que foren editats en estampes, Mn. Ramon conreava la poesia llatina per al seu propi gaudi, i el dels pocs que el visitaven i podien capir-ne el mèrit, i –jo diria– per l'esforç o treball i paciència que suposava. Era l'objectiu del bon administrador el de doblar els talents que el Senyor li havia confiat. Senzillament no anava destinada al públic.

Queda molt per investigar i estudiar en la persona i l'obra de Mn. Ramon. Però això ho deixo per a un de més preparat.